

Tema 5 – Moderne brug af mosen

I perioden fra 1920 og frem til 1940 blev stort set hele Store Vildmose kultiveret. Det vil sige, at mosen blev gjort brugbar som landbrugsjord. Det var først og fremmest for at øge mængden af tilgængelig landbrugsjord sådan, at flere kunne komme i arbejde, men til dels også for at sikre sig mod fremtidige forsyningsproblemer med brændsel. Her havde man oplevet under Første Verdenskrig, at man ikke længere kunne importere kul fra Storbritannien, hvilket var livsnødvendigt for dansk industri. Her kunne tørven fra vildmosen bruges som alternativ.

Tørsv

Tørsv er dødt plantemateriale, der ikke kan nedbrydes fuldstændigt grundet det iltfattige miljø, som findes i moser. Det aflejres ved, at planter, som lever på mosens overflade dør, men kun nedbrydes delvist inden, at der vokser nye planter ovenpå igen. Over tid vokser tørvelaget sig tykkere og tykkere, med 1 millimeter om året. For at kultivere mosen var det nødvendigt at grave lange afvandingskanaler og nedlægge mange kilometer drænrør for at lede vand fra mosen. Her gravede man over 100 km afvandingskanaler og lagde mere end 800 km drænrør.

Kartofler

I de følgende årtier fra 1940 og frem, hvor størstedelen af Store Vildmose, var blevet kultiveret, fandt man ud af, at vildmosens jord var meget god til at dyrke særligt kartofler i. Kartofflen kom til Danmark allerede i det 17. århundrede, men først i slutningen af det 19. århundrede blev den udbredt i almindelighed.

Kartofflen fandt også vej til vildmosen, hvor forskellige sorter er blevet dyrket og i dag kan man ikke nævne Store Vildmose uden, at folk med det samme tænker på kartofler. I dag er der stadig mange, der dyrker kartofler i Store Vildmose, men spørgsmålet er om de bliver ved med det i fremtiden. Jorden i Store Vildmose er mosejord også kaldt lavbundsjord. Det vil sige jordområder, hvor der er en stor mængde planterester, som ikke er nedbrudt grundet det iltfattige miljø. I lavbundsjordene er der en høj koncentration af kulstof (CO₂), og det frigives, hvis jorden begyndes at dyrkes. Det sker fordi, at man leder vandet væk fra lavbundsjordene for at kunne bruge dem til landbrug. Men uden vand bliver planteresterne i mosen nedbrudt, hvilket frigiver kulstoffet, som er gemt heri. Og netop det er årsagen til, at man de sidste mange år har snakket om at gøre det slut med at dyrke kartofler i Store Vildmose. Derfor er det dog uvist, hvorvidt der bliver ved med at være kartofler fra vildmosen i danske supermarkeder i fremtiden.

Sikring af mosen

Tørvelaget i Store Vildmose er blevet mindre frem til i dag. Inden kultiveringen har tørvelaget været over 5 meter dybt, men i dag er det sunket mere end 2,5 meter. Her det værd at huske, at tørvelaget voksede med 1 millimeter om året inden afvandingen og kultiveringen. Derfor arbejder man for at sikre vildmosens overlevelse til fremtidige generationer. Her har man bestemt, at lidt over halvdelen af de dyrkede lavbundsjord i Danmark, hvor et af de tre største er Store Vildmose, ikke længere skal bruges til landbrug. De jordstykker, som ikke længere skal dyrkes skal lægges tilbage. Afvandingsgrøfterne og drænrørene som sørger for at jordene ikke er våde skal fjernes så de igen bliver våde. På den måde sørger man for, at det døde plantemateriale ikke længere nedbrydes. Og derved sikrer man vildmosens overlevelse til i morgen.

Forsøgsdyrkning

I dag prøver man at forsøge sig med forskellige metoder til at dyrke afgrøder i vådområder, som vildmosen vil blive, hvis drænrør og afvandingsgrøfter fjernes. Traditionelle afgrøder som kartofler og andet kan ikke dyrkes i våde områder. Derfor forsøger man sig med såkaldt "paludikultur", som er dyrkning af afgrøder i våd tørvejord. Her arbejdes der med mere utraditionelle afgrøder som dunhammer og græsarter som strandsvingel og rørgræs. En sommerdag, midt juni 2021, høstede de første afgrøder fra forsøgsfelterne. Man forsøger sig med forskellige afgrøder og forskellige måder at bruge dem på. For eksempel regner man med, at det høstede græs kan bruges til at lave et udtræk af protein, som kan anvendes i eksempelvis dyrefoder.

Alternativ brug

Der snakkes også om andre måder, hvorpå Store Vildmose kan bruges på i fremtiden. En er, at mosen skal fungere som testcenter for kæmpevindmøller, der skal forsyne os med bæredygtig grøn strøm, i fremtiden. Men før det sker, skal det undersøges, hvorvidt miljøet og naturen i vildmosen ville kunne bære at være testcenter og dertil kommer også, at de som bor derude skal med på råd. Kommer man frem til, at vildmosen er egnet, bliver det det tredje testcenter af sin slags i Danmark, hvor de andre to er i henholdsvis Thisted Kommune og Lemvig Kommune. Møllerne, som skal testes i første omgang, er op mod 450 meter. Til sammenligning er Eiffeltårnet 330 meter.

Kilde 1 – Grøftegravning

Se filmen med filnavnet: Tema 5 – Grøftegravning.

Dette materiale er støttet af CANAPE, et Interreg projekt støttet af den Europæiske Unions Regionale Udviklingsfond

Kilde 2 – Filmklip fra SEGES

Se filmklippet på dette link:

[Ny produktion i Store Vildmose - SEGES TV](#)

Dette materiale er støttet af CANAPE, et Interreg projekt støttet af den Europæiske Unions Regionale Udviklingsfond

Billede

På billedet ses forsøgsfelterne, hvor landbrugets fremtid i Store Vildmose undersøges. Her udplantes forskellige græstyper og dunhammer. Felterne kan også ses fra udsigtsplatformen.

Dette materiale er støttet af CANAPE, et Interreg projekt støttet af den Europæiske Unions Regionale Udviklingsfond

Opgave

Hvor høj er du? Bestem hvor gammel du ville være, hvis du var en mose.

Hvis tørvelaget i Store Vildmose er sunket 2,5m af 5m i alt, siden 1920. Hvor lang tid ville der så cirka gå inden tørvelaget forsvinder, hvis der ikke gøres noget?

Gå på internettet og undersøg, hvorfor det er vigtigt at passe på naturen. Find tre eksempler på, hvordan man passer på naturen og hvorfor man gør det.

Dette materiale er støttet af CANAPE, et Interreg projekt støttet af den Europæiske Unions Regionale Udviklingsfond